

Oporuke dalmatinskih patricija u Mlecima (XV.-XVIII. st.)

UDK 930.22"14/17"
929.7(497.5)"14/17"
Izvorni znanstveni rad

Na osnovi oporuka iz mletačkog Državnog arhiva prikazuju se temeljne značajke života i djelovanja dalmatinskih patricija u Mlecima od XV. do XVIII. st. Poglavitno se istražuju njihove veze s domovinom, odnos sa pripadnicima hrvatske zajednice u Mlecima, te ukazuje na njihove iznimne gospodarske mogućnosti i elitniji status u odnosu na ostale doseljenike s istočnojadranske obale.

Gradivo pohranjeno u mletačkim arhivima i knjižnicama nesporno svjedoči o višestoljetnom procesu hrvatskih prekojadranskih migracija na područje Veneta i u grad Mletke. U njima su udjela imali iseljenici s cjelokupnoga hrvatskog državnog i etničkog prostora te su - iako nejednakim omjerom - u strukturi hrvatske prekojadranske dijaspore zastupljena područja od Slavonije, preko središnje Hrvatske, Like, Krbave, Primorja, Istre, Kvarnera, Dalmacije, Dubrovnika i Boke, pa sve do unutrašnjosti Bosne¹.

Račlamba najčešće korištenog arhivskog gradiva - mletačkih bilježničkih oporuka (*Notarile testamenti*, dalje: NT) pohranjenih u tamošnjem Državnom arhivu (*Archivio di Stato di Venezia*, dalje: ASV) - svjedoči da su tijekom svih prošlih vijekova, a poglavito u doba osmanlijskih prodora od XV. do XVII. stoljeća, prvenstvo u broju hrvatskih prekojadranskih iseljenika imali žitelji podrijetlom iz mletačke pokrajine Dalmacije².

Jednu od nezaobilaznih sastavnica u sklopu proučavanja migracija, života i djelovanja dalmatinskih iseljenika na zapadnojadranskoj obali, poglavito u Mlecima,

---

¹ O hrvatskim iseljavanjima u Mletke usporedi neke moje prethodne radove: Prisutnost doseljenika sa istočnojadranske obale u Veneciji od XIII. do XVIII. stoljeća, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* (dalje: *Radovi ZHP*), sv. 26, Zagreb 1993., str. 39-78; Zadranici u Veneciji od XIV. do XVIII. stoljeća, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 35, Zadar 1993., str. 63-119; Dubrovčani u Veneciji od XIII. do XVIII. stoljeća, *Analni Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, sv. 32, Dubrovnik 1994., str. 15-57; Hrvati u Chioggi od 15. do 18. stoljeća, *Radovi ZHP*, sv. 28/1995, str. 71-83; Hrvati na mletačkom otoku Muranu (XIV-XVII. stoljeće), *Radovi ZHP*, sv. 30/1997, str. 29-41; Hrvati na mletačkom otoku Giudecca (XV.-XVII. st.), *Historijski zbornik*, god. L, Zagreb 1997., str. 59-66.

² Postotni udio iseljenika iz različitih hrvatskih krajeva u Mlecima prema pokazateljima iz oporuka od početka XIV. do kraja XVIII. st.: Dalmacija (46 posto), Boka (31 posto), Dubrovačka Republika (7 posto), Schiavonia (7 posto), Kraljevina Hrvatska (6 posto), Istra (2 posto) i Bosna (1 posto). Prema užem podrijetlu dalmatinskih iseljenika u Mlecima prednjače (u ukupnom zbroju iseljenika iz svih hrvatskih gradova) Zadranici (14 posto), Šibenčani (8 posto), Splićani (8 posto), Trogirani (4 posto), i Hvarani (3 posto). Grad koji je dao najviše Hrvata u Mlecima je bokeljsko središte Kotor (16 posto).

zasigurno su činili odvjetci patricijskih rodova iz tamošnjih gradskih središta. Glavni grad Republike Sv. Marka nije za dalmatinske patricije predstavljao bitnije novu sredinu. Zajednička pripadnost istoj državnoj zajednici, jedinstveno sredozemno civilizacijsko ozračje, sjedinjenost u istoj katoličkoj vjeri te nedvojbeno prožetost talijanskim kulturnim utjecajem, pružali su iseljenim dalmatinskim patricijima osjećaj sigurnosti i omogućavali bezbolnu prilagodbu svim uvjetima življenja. Uključenost patricija u javne tijekove života u Mlecima stoga se ostvarivala lakše i učestalije nego u primjeru drugih iseljenika iz hrvatskih krajeva, mahom pripadnika srednjeg i nižeg društvenog sloja gradskih pučana. Ipak, pored svih posebnosti koje su karakterizirale dalmatinski patricijat u Mlecima, njihova uklopljenost i povezanost s hrvatskom iseljeničkom zajednicom neupitna je i vrelima potvrđena.

Oporuke dalmatinskih patricija u Mlecima temeljni su izvor na osnovi kojega je zamišljen ovaj rad. Na osnovi raščlambe njihovog sadržaja moguće je odgovoriti na neka temeljna istraživačka pitanja: vremenski okvir djelovanja dalmatinskih patricija u Mlecima, podrijetlo prema gradovima i obiteljskim rodovima, mjesta stanovanja, svakodnevni život, obiteljske, prijateljske veze i poznanstva, gospodarske mogućnosti, imućnost i društveni status, vidovi povezanosti s pripadnicima hrvatske zajednice, odnos prema mletačkim vjerskim ustanovama i duhovnim osobama te vidovi povezanost s domovinom.

U istraživanju su poglavito korištene oporuke u kojima su glavni sudionici (oporučitelji) dalmatinski patriciji. Kao dodatan i za razumijevanje cjelokupne problematike vrlo vrijedan izvor korištene su i oporuke u kojima se patriciji spominju kao neizravni sudionici pravnog čina (u svojstvo izvršitelja oporuke, svjedoka, obdarenika). Osim temeljnog arhivskog fonda bilježničkih oporuka upotrijebljeni su i drugi izvori, sadržajem i podacima također nezaobilazni za istraživanje navedene problematike (mletački katastri, "stanje duša" te arhivsko gradivo u sjedištu hrvatske bratovštine Sv. Jurja i Tripuna).

Vremenski okvir iseljavanja i prebivanja dalmatinskih patricija u Mlecima djelomično je sukladan općim pokazateljima hrvatskih prekojadranskih migracija. Najveći broj patricija zabilježen je u mletačkim vrelima u XVI. stoljeću, a zanimljivo je spomenuti da nemali broj djeluje i tijekom XVII. i XVIII. stoljeća, to jest u doba kada opadaju iseljavanja na zapadnojadransku obalu. Dalmatinski patriciji često nisu u Mlecima boravili trajno nego privremeno, poglavito poradi obavljanja poduzetničkih poslova (trgovina, pomorstvo), vojne službe ili diplomatske misije. Razlozi njihovog boravka u Mlecima nisu, kao u slučaju većine njihovih sunarodnjaka, uvjetovani vojno-političkim i gospodarskim teškoćama u matičnoj sredini, već su poglavito motivirani osobnim (obiteljskim i poslovnim) potrebama. Budući da su patriciji brojčano nevelika i načinom djelovanja zasebna skupina u odnosu na pretežit broj ostalih iseljenika, određene posebnosti koje karakteriziraju tijekom njihova prebivanja u Mlecima su očekivane.

Podaci o podrijetlu i obiteljskoj pripadnosti dalmatinskih patricija u Mlecima jedno su od temeljnih istraživačkih pitanja ovoga rada. Prema broju oporuka u kojima je patricij izravni sudionik (oporučitelj), kao i prema njihovom sporednom spominjanju u oporukama drugih naših iseljenika, prednjače odvjetci patricijskih

obitelji iz grada Zadra - glavnog gradskog središta Mletačke Dalmacije i mjesta odakle potječe i najveći broj dalmatinskih prekojadranskih iseljenika. S obzirom na obiteljsku pripadnost, unutar zadarskih patricija prvenstvo imaju članovi roda Detrico (Tetrico)³, dok se u podjednakom brojčanom omjeru (najčešće u pojedinačnim primjerima) spominju odvjetci patricijskih obitelji Grisogono, Matafar i Posedarski⁴. Mnogo manje pripadnika domaćih patricijskih rodova zabilježeno je u primjeru ostalih dalmatinskih gradova. Iz Splita, grada s nešto većim brojem primjera, potječu članovi obitelji Alberti, Papali (najviše primjera) i Tartaglia⁵. Hvarski su rodovi zastupljeni s obiteljima Fazanić i Gazarović⁶, dok iz grada Raba dolaze (redovito pojedinačno), odvjetci patricijskih kuća Crnota, Dominis i Hermolais⁷. Na osnovi izravnog (oporučitelji) i neizravnog spomena u spisima drugih iseljenika saznajemo za djelovanje trogirskih patricija iz roda Andreis, Cellio, Kažotić i Statileo⁸. Iz grada Šibenika potječu odvjetci obitelji Divnić (Difnico), Vrančić (Veranzio) i Šižgorić (Cisgoreo)⁹, dok iz grada podno Srđa dolaze potomci rodova Bunić (Bona), Lukarević (Lucari) i Zamanja (Zamagna)¹⁰. Na poslijetku, s najmanje zabilježenim sudjelovanjem u strukturi dalmatinskih patricija u Mlecima spominju se još korčulanski (Rozanović, Kanavelić), omiški (Primojević) i makarski (Paulović) patriciji¹¹.

Mletački bilježnici navode dalmatinske patricije imenom, imenom oca i prezimenom te oznakom mjesta njihovog podrijetla (*d'Almissa, de Curzola, de Liesina, de Spalato, da Traù, da Zara* itd.). Supruge i kćeri patricija zabilježene su - osim vlastitim imenom - i navođenjem očevo i suprugovo ime. Uz spomen osobnih imena i mjesta podrijetla bilježnici najčešće naznačuju i društveni status oporučitelja (*nobile*). Uz pojedine patricije navedena je i pobliza oznaka zvanja ili službe koju u tom trenutku obavljaju. Najčešće je riječ o obnašateljima crkvenih službi (ili duhov-

³ Capetano Valerio Detrico nobile di Zara fu Giovanni Battista (ASV, NT, b. 376, br. 853, 1612); Zuana fia condam Perin Detrico da Zara (NT, b. 847, br. 443, 1576); Lombardin Tetrico nobile de Zara condam Zuane (NT, b. 1210, br. 677, 1554); prete Mathio Detrico canonico da Zara (NT, b. 158, br. 643, 1588); fra Francesco Tetrico da Zara del ordine de S. Francesco della observantia (NT, b. 209, br. 285, 1542).

⁴ Pompeo Grisogono da Zara condam Anzolo (ASV, NT, b. 569, br. 147, 1609); Clara condam spectabilis dominis Guidonis Matafaris de Iadra (NT, b. 54, br. 3, 1425); Santo Possidaria (NT, b. 73, br. 10, 1729).

⁵ Margareta Incovich de Spalato uxor nobilis Spalati Antonio de Albertis condam Andrea (ASV, NT, b. 66, br. 270, 1487); Nicolo Papali nobile de Spalato condam Doimo (NT, b. 623, br. 9, 1672); Francesco Papali (NT, b. 991, br. 232, 1687); Giacomo Tartaglia nobile da Spalato condam signor capitano Lodovico (NT, b. 871, br. 97, 1669). Podrobnije o Jakovu Tartagli vidi moj prilog: Mletački kapetan XVII. stoljeća - splitski plemić Jakov Tartalja, *Mogućnosti*, god. XLI, br. 4-6, Split 1994, str. 166-182.

⁶ Marinus Sfazanich de Liesina condam Vitus (ASV, NT, b. 508, br. 166, 1493); Piero da Liesina fu de Marin Fazanich (NT, b. 1192, br. 533, 1566); Suor Margareta fia condam Zuane Fasanich de Lesina (NT, b. 191, br. 519, 1537); Teodora Duchagina relictia Iohannis Gazarovich (NT, b. 127, br. 822, 1526).

⁷ Nicolo de Dominis condam Constantin miniador (ASV, NT, b. 1021, br. 530, 1618); Symon de Dominis condam Christoforo (NT, b. 642, br. 90, 1544); Benetto Cernotto figlio del condam Nicolo dottor di legge (NT, b. 75, br. 19, 1590); Ser Hermolai d'Arbe (NT, b. 765, br. 255, 1500).

⁸ Helena condam Iohannis Cellio de Tragurio (ASV, NT, b. 1101, br. 76, 1531); Hierolimo de Andreis primicerio et canonico Traù, Marinus Statileo dottor (NT, b. 215, br. 33, 1646); Andriana Casotti uxor Marco Alessich capitano di presidio Clodie (NT, b. 1324, br. 28, 1768).

⁹ Catarina fu fiola Zorzi Difnico nobile Sibenici (ASV, NT, b. 642, br. 90, 1544); Fausto Veranzio quondam Michael nobile di Sebenico (NT, b. 135, br. 19, 1616); Nicolo Cisgoreo (NT, b. 19, br. 191, 1756).

¹⁰ Marinus de Bona condam Simon de Ragusi, Orsato Zamagna de Ragusi (ASV, NT, b. 578, br. 230, 1529); Luca Lucari de Ragusa, Hierolimo di Bona nobile Raguseo (NT, b. 89, br. 84, 1578).

¹¹ Catarina filia condam Jacobi Rosonovich de Curzola (ASV, NT, b. 887, br. 20, 1527); Andrea Canavelich de Curzola (NT, b. 44, br. 422, 1531); Zuane Primojevo condam Francisco dottor d'Almissa (NT, b. 1191, br. 299, 1587); Collonello soprintendente Antonio Paulovich condam signor Marco (NT, b. 1, br. 49, 1746).

nih zvanja¹²) ili o časnicima u mletačkoj vojnoj službi. Tako se, primjerice, uz podatke o zadarskom patriciju Lombardinu Detricu, izrijekom spominje da u trenutku pisanja oporuke obnaša službu kapetana hrvatskog konjaništva na zadarskom području¹³, dok se visok vojni čin (*collonello soprintendente*) navodi u primjeru Antuna Paulovića, zapovjednika (guvernadura) postrojbi na mletačkom pograničnom području u makarskom zaleđu tijekom prve polovice XVIII. stoljeća¹⁴. Osim najčešće zabilježenih vojnih činova i crkvenih službi dalmatinskih patricija, u nekoliko primjera bilježe se i njihovi akademski naslovi. Tako je 1590. godine u Mlecima zabilježena oporuka rapskog patricija i doktora prava Benedikta Crnote¹⁵, a isto se zvanje navodi i u slučaju istaknutog Omišanina Ivana Primojevića¹⁶. Na posljetku, u jednom se slučaju bilježi umjetnička djelatnost (sitnoslikar) jednog iseljenog odvjetka rapske obitelji Dominis¹⁷.

Potrebno je naglasiti da su svi navedeni osobni podaci o dalmatinskim patricijima vrlo potpuni i ujednačeni u svim primjerima, što nije slučaj s većinom hrvatskih iseljenika koji su pripadali nižim društvenim slojevima te kojima se najčešće navodi samo osobno i očevo ime, mjesto podrijetla i zanimanje. Stoga i prema ovom obilježju pripadnike patricijskih rodova možemo smatrati elitnijim skupinom hrvatskog iseljeničtva.

Oporučni navodi u kojima se izrijekom spominju nekretnine i visina novčanog kapitala potvrđuju da su dalmatinski patriciji osobe iznimno velikih gospodarskih mogućnosti. Ukupne vrijednosti njihovih dobara u novcu rijetko su ispod nekoliko stotina dukata, a u nemalom broju primjera dostižu i po više tisuća. Nekoliko oporuka zorno potvrđuju ovu činjenicu. Tako se među najbogatije zadarske (i općenito dalmatinske) patricije u Mlecima zasigurno ubraja Klara Matafar, supruga uglednog mletačkog plemića Tome Veniera. Zbir njezine imovine u novcu iznosi preko 4000 dukata, pretežito namijenjenih crkvenim ustanovama u Mlecima¹⁸. Oko 3000 dukata kapitala posjeduje splitski plemić Jakov Tartaglia te ih -

---

¹² Primjerice, u oporuci glasovitog Šibenčanina Fausta Vrančića ističe se njegovo obnašanje službe čanadskog biskupa (*vescovo segulare in Ongheria di Cenadio*). U primjeru Margarete Fazanić s Hvara izrijekom se navodi njena pripadnost trećem redu franjevac opservanata u Mlecima. (ASV, NT, b. 135, br. 19, 1616; NT, b. 191, br. 519, 1537).

¹³ Lombardin Tetrico nobile di Zara capitano dei Crovati a cavallo (ASV, NT, b. 1210, br. 677, 1554). Lombardin se spominje kao kapetan hrvatskog konjaništva na zadarskom području od 1521. do 1553. god. God. 1528. borio se na čelu plaćenih postrojbi u Lombardiji. Podrobniji životopis vidi: *Hrvatski biografski leksikon* (dalje: HBL), sv. III, Zagreb 1993., str. 339.

¹⁴ Illustrissimo signor collonello soprintendente Antonio Paulovich condam illustrissimo signor Marco (ASV, NT, b. 1, br. 49, 1746). O udjelu makarskih patricija u obnašanju službi zapovjednika makarskog pograničnog područja u XVIII. st. vidi detaljnije: Šime Peričić, Glavari i časnici Vojne krajine u Dalmaciji, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HLAZU u Zadru*, sv. 35, Zadar 1993, str. 224, 230-231.

¹⁵ Benetto Cernotto figlio del condam Niccolò dottor di legge de Arbe (ASV, NT, b. 75, br. 19, 1590).

¹⁶ Zuane Primoevo condam Francesco dottor d'Almisa (ASV, NT, b. 1191, br. 299, 13.8.1587). Ivan Primojević spominje se kao poslanik omiške općine u Mlecima 1579. godine prilikom izdavanja tzv. *Omiške dukale*, dokumenta kojim mletački senat potvrđuje gradu Omišu njegove ranije povlastice. Na dnu dukale nalazi se, uz portret mletačkog dužda i drugog omiškog poslanika, Vicenza Deškovića, i portretna minijatura Ivana Primojevića. Lik Ivana Primojevića prikazan je u ovalnom medaljonu u kojem se nalazi oslikano stablo bujne zelene krošnje sa crvenim jabukama. Oko stabla ovijena je zmija, a sa lijeve i desne strane stabla na zelenoj travi stoje naga tijela Adama i Eve. Ovaj grb, kao i mnogi drugi grbovi hrvatskih plemićkih obitelji, sadrži simboliku samog prezimena. Primoevio je hrvatsko latinizirano ime (Prvan - Prvojević, Primojević) koje je kao i mnoga druga hrvatska narodna imena pod utjecajem renesanse poprimalo latinizirani oblik (A. Simić-Bulat, Omiška dukala, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, sv. 10, Split 1956., 170-176).

¹⁷ Nicolo de Dominis condam Constantin miniador (ASV, NT, b. 1021, br. 530, 1618).

¹⁸ ASV, NT, b. 54, br. 3, 1425.

putem brojnih legata - dariva pojedincima (članovima obitelji, rodbine, prijateljima) i crkvenim ustanovama u Venetu i domovini¹⁹. Oporuka Antuna Paulovića pokazuje kako je ovaj viđeni makarski časnik raspolagao s oko 1000 dukata koje pretežitim dijelom ostavlja za miraz svojim kćerima²⁰. Iako se u Mlecima bavio umjetničkim obrtom (sitnoslikar), rapski patricij Nikola Dominis ženidbenim je vezama stekao popriličan kapital, a ostavštinom pokojne mu supruge Prudencije iz Pesara stekao je i njezin cjelokupan miraz u iznosu od 400 dukata²¹. Na posljedku, novčana potraživanja od brojnih mletačkih i hrvatskih patricija i građana, nastala na osnovi prethodnih trgovačkih ulaganja, iskazuje u svojoj oporuci Omišanin Ivan Primojević te navodi kako je miraz njegove pokojne supruge iznosio znatnih 800 dukata²².

Novčani kapital dalmatinskih patricija izniman je i dobro potvrđen vrelima. Nasuprot tome, izvori ne govore gotovo ništa o njihovim nekretninama u Mlecima²³. Budući da je riječ o osobama koje u gradu na lagunama borave tek privremeno, njihovi oporučni navodi u svezi konkretnih zemljišnih posjeda, terena ili kuća uglavnom su vezani za matične sredine. Takvi navodi još jednom potvrđuju pretpostavku da je riječ o djelomično specifičnoj skupini unutar hrvatske iseljeničke zajednice u Mlecima.

Privremeno obilježje boravka dalmatinskih patricija u Mlecima poglavito dolazi do izražaja ukoliko promatramo oporučne podatke koji se odnose na mjesta njihovog stanovanja. U primjeru stalno nastanjenih hrvatskih iseljenika taj podatak je naveden gotovo redovito. Nasuprot tome, podaci o prebivanju patricija nisu zabilježeni u svim primjerima, a zanimljivo je da se uz uobičajenu oznaku predjela (*sestiere*) i župe (*contrada, confinio*) redovito navodi i ime vlasnika kuće ili stana. Taj podatak govori u prilog tvrdnji da su Mleci samo privremeno boravište pretežitog dijela dalmatinskih patricija, iako neki od njih ostaju ondje i po više godina ili desetljeća. Prema podacima iz oporuka vidljivo je da u strukturi mjesta prebivanja patricija prednjači istočni gradski predjel Castello, stoljećima najvažnije mjesto naseljavanja iseljenika iz svih krajeva istočnojadranske obale. Unutar predjela Castello nešto se češće spominju župe S. Pietro di Castello (središnja i najveća župa u predjelu), S. Giovanni Novo (S. Giovanni in Oleo) i S. Giovanni Bragora. Izdvojenost dalmatinskih patricija od pretežitog dijela naših iseljenika potvrđuje njihova izrazito visoka zastupljenost u središnjem gradskom predjelu S. Marco. Iako se u župama toga predjela Hrvati spominju vrlo često tijekom svih prošlih stoljeća, činjenica je da su patriciji ovdje prisutni znatno više od uobičajenog prosjeka. Razlog tome je elitnije obilježje tamošnjih župa u kojima obitava i najveći broj mletačkih patricija i bogatijih građana. Unutar predjela S. Marco ne izdvaja se

---

¹⁹ ASV, NT, b. 871, br. 97, 1669.

²⁰ ASV, NT, b. 1, br. 49, 1746.

²¹ ASV, NT, b. 1021, br. 530, 1618 (oporuka Nikole Dominisa); NT, b. 11, br. 360, 1586 (oporuka njegove supruge Prudencije iz Pesara).

²² ASV, NT, b. 1191, br. 299, 1587.

²³ Iznimku predstavlja oporuka bogatog hvarskog iseljenika Petra Fazanića, vlasnika triju kuća u predjelu Castello (nedaleko od crkve S. Iseppo). Spomen na Petra Hvaranina i danas čuva naziv tamošnjeg malog trga (*corte*) pod imenom *Corte Piero di Lesina*. Vidi: G. Tassini, *Curiosità veneziane*, Venezia 1990., str. 499. Oporuka je pohranjena u ASV, NT, b. 1192, br. 533, 1566.

učestalošću spominjanja nijedna župa te stoga patricije iz dalmatinskih gradova nalazimo u podjednakom omjeru u župama S. Moisè, S. Giuliano, S. Anzolo, S. Luca, S. Vio, S. Salvador i S. Silvestro. Od drugih dijelova grada spominju se kao mjesta njihova stanovanja još i predjeli Cannaregio (župe S. Geremia i S. Cantian) i S. Croce (župe S. Cassiano i S. Croce), dok je izvan gradske jezgre (otok Chioggia) zabilježen samo jedan primjer.

Pobliže mjesto stanovanja patricija iskazano je u oporuci podrobnijim opisom ulica, trga, prolaza, kanala ili mosta u blizini kojega je smještena dotična kuća ili stan. Uz opisni smještaj kuće u većini se oporuka izrijekom navodi i njezin vlasnik, najčešće pripadnik neke od mletačkih plemićkih ili građanskih obitelji. Zanimljivo je da se u jednom primjeru kao vlasnik kuće u kojoj stanuje jedan naš iseljeni patricij (kapetan Lombardin Detrico) spominje njegov sugrađanin patricijskoga roda - Šimun Fanfogna²⁴.

Podaci iz oporuka nisu jedini izvor za proučavanje mjesta stanovanja dalmatinskih patricija u Mlecima. Na osnovi katastarskih popisa zgrada i žitelja pojedinih mletačkih predjela i župa, provedenih odredbom državnog ureda *X Savi sopra alle Decime in Rialto* (dalje: X Savi), saznajemo za precizna mjesta njihova boravka tijekom XVII. i XVIII. stoljeća. Tako je prema katastarskoj procjeni iz 1661. godine moguće utvrditi točna mjesta prebivanja nekoliko zadarskih patricija. U Calle de Ca Venier u župi S. Maria Formosa obitava Jeronim Grisogono te za najam kuće na broju 42 plaća mletačkom plemiću Pietru Mocenigu iznos od 36 dukata godišnje. Iste godine spominje se u predjelu Cannaregio (župa S. Fosca, Calle dei convicini, kućni broj 121) Zadranin Anzolo Begna, čija godišnja stanarina iznosi 12 dukata. Zadranin Petar Posedarski (Possidaria) stanuje u župi S. Vido u predjelu Dorsoduro i za najam kuće (broj 33) u Calle della chiesa S. Vio plaća vlasnicima (braća da Mulla) 35 dukata na godinu. Njegov rođak Anzolo Posedarski stanuje u neposrednom susjedstvu (u Calle delle mende u istoj župi), a vlasnicima (braća Giustiniani) godišnje isplaćuje 10 dukata²⁵. Katastarski pregled iz 1746. godine otkriva nam u predjelu Castello (župa S. Biasio, Corte Formenta, broj 73) trogirskog svećenika Mihovila Kažotića (Caxotich) koji od 1739. godine plaća državnim prokuratorima 18 dukata godišnjeg najma. U župi S. Giustina u Castellu obitava iste godine i Hvaranka Katarina Gazarović. Kuća je smještena u Corte del Prete (broj 308) i u vlasništvu je hospitala Madonna della Pietà (godišnja najamnina iznosi 17 dukata)²⁶. Na poslijetku, na osnovi "Stanja duša" iz XVI. stoljeća, sačuvanog u Arhivu mletačke patrijaršije, otkrivamo da je tijekom toga stoljeća (vjerojatno u drugoj polovici) u župi S. Antonio u Castellu živio rapski patricij Galiaro Dominis²⁷.

Obitelj, prijatelji, poznanici i poslovni suradnici temeljni su krugovi svakodnevne komunikacije svih naših iseljenika u Mlecima te tako i dalmatinskih patricija. Svakodnevije koje su ostvarivali u krugu obitelji nije se pritom razlikovalo od ostalih žitelja Mletaka. Jedan od pokazatelja koji ipak upućuje na određene posebnosti

---

²⁴ ASV, NT, b. 1210, br. 677, 1554.

²⁵ ASV, X Savi: Catastico di Venezia, sestiere Castello, b. 420, fasc. XI, str. 731; sestiere Cannaregio, b. 421, fasc. VI; sestiere Dorsoduro, b. 424, fasc. IV.

²⁶ ASV, X Savi, sestiere Castello, b. 435, fasc. VII, str. 577; *ibid.*, fasc. XI, str. 264.

²⁷ Archivio storico della Curia patriarcale, Status animarum, b. 3, sestiere Castello, parrocchia S. Antonio (sec. XVI).

jest čvrsta povezanost unutar hrvatske iseljeničke skupine i brojni međusobni brakovi sklopljeni između doseljenika iz raznih dijelova hrvatskoga etničkog prostora. Takve značajke karakteriziraju i dalmatinske patricije nastanjene u Mlecima koji su - kako to odgovara njihovom društvenom statusu - pretežit broj brakova ostvarivali s dalmatinskim ili mletačkim patricijama. Niz primjera to zorno potvrđuje. Tako je, primjerice, Zadranka Katarina Detrico supruga hvarskog patricija Dominika Gazarovića, a Splitska Margareta Inković udana je za Antuna iz ugledne splitske patricijske kuće Alberti²⁸. Katarina Divnić supruga je rapskoga patricija Simuna Dominisa²⁹, dok je Hvaranin Ivan Gazarović oženio Teodoru iz poznatog albanskog plemićkog roda Ducagini³⁰. Kada je riječ o brakovima s mletačkim patricijama ili građanima, vrela bilježe nekoliko konkretnih slučajeva. Tako je rapski patricij Hermolao oženio Mlečanku Veronicu Colona; Zadranin Santo Posedarski spominje se kao suprug Klare Fanton, dok je Ivana Detrico supruga (u prvom braku) Francesca Peruttija iz Feltra odnosno (u drugom braku) Vicenza Malherba iz Brescie³¹. Posebnu pozornost zaslužuje primjer Klare Matafar, kćeri zadarskoga patricija Guida, potomka jedne od najuglednijih zadarskih obitelji³². Klara je supruga uglednog mletačkog plemića Tome Veniera te i jedina nasljednica očevih posjeda u zadarskom zaleđu. Izumrcem obitelji Matafar u muškoj lozi Toma Venier je, posredstvom ženidbene veze s Klarom, stekao pravo na zakup utvrde Zemunik. Venieri su posjede u zadarskom zaleđu uživali tijekom čitavog XV. i do 30-ih godina XVI. stoljeća (do pada ovih krajeva pod osmanlijsku vlast), dajući ih u podzakup zadarskim patricijama i građanima³³. Oporuka Klare Matafar stoga je vrijedan izvor kako za proučavanje iseljenog dalmatinskog patricijata u Mlecima, tako i za objašnjavanje nekih isječaka iz domace prošlosti³⁴.

Oporučni podaci u kojima se na različite načine višestruko spominju najbliži članovi obitelji i rodbine uglavnom su istovjetni svakom onodobnom žitelju grada na lagunama. Članovi najbliže obitelji svakoga pojedinca (suprug/supruga, djeca, braća i sestre, živući roditelji) smatraju se osobama najvećega povjerenja i odanosti te se gotovo redovito traži njihova nazočnost i suglasnost u svojstvu izvršitelja (*fideicomissarii*) ili svjedoka prilikom sklapanja različitih ugovora i pisanja posljednjih doseljenikovih odredbi (oporuke, kodicili, inventari). Osim toga, prilikom

²⁸ ASV, NT, b. 19, br. 298, 1770; NT, b. 66, br. 270, 1487.

²⁹ Šimun Dominis, sin Kristofora, spominje se kao soprakomit rapske galije. Ženidbom s Katarinom Divnić (1542. god.) utemeljio je šibenski ogranak obitelji Dominis, koji se ugasio u muškoj lozi 1665. god. Vidi: HBL, sv. III, str. 490.

³⁰ ASV, NT, b. 642, br. 90, 1544; NT, b. 127, br. 822, 1526.

³¹ ASV, NT, b. 847, br. 443, 1576; NT, b. 361, br. 403, 1562; NT, b. 73, br. 10, 1729; NT, b. 765, br. 255, 1500.

³² Guido Matafaris, sin Vučine, kraljevski je vitez (*miles regius*), pristaša Ladislava Napuljskog, uspješan trgovački poduzetnik i jedan od vodećih ljudi u Zadru krajem XIV. i početkom XV. st. Njegov je stric Nikola, zadarski nadbiskup i možda pisac poznate kronike "Opsada Zadra". Guidov brat Ludovik također se spominje kao kraljevski vitez. Nakon prodaje Zadra Mlečanima 1409. god. Guido je među prvom četvoricom popisanih patricija (*nobiles milites*) koji ulaze u mletačko građanstvo (*cives Venciarum de intus*). Guido je bio posjednik utvrde Novigrad (darovane od strane Ladislava Napuljskog), koju 1410. mijenja s Mlečanima za utvrdu Zemunik. Nakon njegove i Ludovikove smrti posjedi su 1422. pripali mletačkoj komuni. Vidi: Tomislav Raukar-Ivo Petricioli-Fran Švelec-Sime Peričić, *Zadar pod mletačkom upravom*, Prošlost Zadra III, Zadar 1987., str. 48.

³³ Podrobnije o posjedu obitelji Venier u zadarskom zaleđu te njihovim obiteljskim vezama s Matafarima vidi: Nikola Jakšić, *Zemunik, srednjovjekovni zadarski kaštel i turska kasaba*, Split 1997., str. 27-39, 69-72.

³⁴ Cjelovit tekst oporuke vidi u PRILOGU 2.

podjele doseljenikove imovine, članovi najuže rodbine redovito su isticani i obdarnivani prije svih drugih te se među njima obično nalazi i glavni nasljednik svih oporučiteljevih dobara (*herede universario*, *herede residuario*, *padrone assoluto*, *padrone di tutto* i sl.). Oporuke dalmatinskih patricija pritom se bitnije ne razlikuju od oporuka drugih naših iseljenika, ali su - poradi njihovih znatno većih imovnih mogućnosti - legati i darovnice upućeni najbližim članovima obitelji mnogo bogatiji.

Tijekom svog života i djelovanja u gradu na lagunama brojni su dalmatinski patriciji ostvarivali učestale veze sa brojnim sunarodnjacima, najčešće pripadnicima istog društvenog sloja. Stoga u njihovim oporukama nisu rijetki navodi kojima se dalmatinski patriciji, podrijetlom iz istog ili nekog drugog grada na istočnojadranskoj obali, imenuju izvršiteljima njihove posljednje volje ili pak svjedocima prilikom sastavljanja oporuke. Nekoliko primjera svjedoči o tome. Izvršitelji oporuke kapetana Lombardina Detrica su ugledni zadarski patriciji Šimun Fanfogna, Bernardin Galleli i Nikola Detrico te Mlečanin Gerolimo da Molin³⁵. Frano Dominis, Nikola Bizza, Matija Marinelli i Kristofor Spalatin, sva četvorica odvjetci uglednih rapskih patricijskih obitelji, spominju se u svojstvu izvršitelja posljednje volje njihovog sunarodnjaka Benedikta Crnote³⁶. Jakov Kačić svjedok je i opunomoćeni izvršitelj posljednjih odredbi makarskog patricija i časnika Antuna Paulovića, dok istu zadaću obavlja u primjeru oporuke dubrovačkog patricija Marina Bunića njegov bivši sumještanin Orsat Zamanja³⁷. U primjeru oporuke šibenskog izumitelja Fausta Vrančića, kao izvršitelj oporuke i svjedok spominje se splitski kanonik i arhidakon Jeronim Allegretti³⁸. Na posljertku, u nekoliko se primjera kao sudionici pri sastavljanju oporučnog spisa dalmatinskih patricija (u svojstvu svjedoka) spominju i pripadnici hrvatske iseljeničke zajednice u Mlecima koji se po svom društvenom statusu mogu ubrojiti u sloj gradskih pučana ili građana. Tako su svjedoci pri potpisivanju oporuke Lombardina Detrica podđakon mletačke crkve S. Fantino Nikola Radoča i Jeronim Kotoranin. Nikola Lukin iz Hvara svjedok je oporuke Marina Fazanića iz Starog Grada na Hvaru, dok je Grgur Vučić (Vuchixia) pok. Andrije (vjerojatno Makaranin) obavio istu dužnost u primjeru oporuke Antuna Paulovića. Na posljertku, uz spomenutog sitnoslikara Nikolu Dominisa, spominje se kao drugi potpisnik pri ovjeri oporučnog akta Benedikta Crnote rapski iseljenik Bernard Krsulic (Cersulich) pok. Frane³⁹.

Podaci o raznim vidovima povezanosti dalmatinskih patricija u Mlecima s pripadnicima tamošnje hrvatske iseljeničke zajednice sadržani su, iako u nevelikom broju primjera, i u nekim drugim oporučnim navodima. Katkada je riječ o podjeljivanju određenog novčanog iznosa ili ponekog predmeta iz oporučiteljeve imovine, potraživanju dugova u svezi prijašnjeg zajedničkog poduzetničkog poslovanja

---

³⁵ ASV, NT, b. 1210, br. 677, 1554.

³⁶ ASV, NT, b. 75, br. 19, 1590.

³⁷ ASV, NT, b. 1, br. 49, 1746; NT, b. 578, br. 230, 1529.

³⁸ ASV, NT, b. 135, br. 19, 1616. O Jeronimu Allegrettiju vidi: Ivan Ostojić, *Metropolitanski kaptol u Splitu*, Zagreb 1975., str. 184-185.

³⁹ ASV, NT, b. 75, br. 19, 1590; NT, b. 1210, br. 677, 1554; NT, b. 508, br. 166, 1493; NT, b. 1, br. 49, 1746.

ili nekom drugom vidu komunikacije⁴⁰. Međutim, broj takvih konkretnih slučajeva nije velik što još jednom upućuje na prethodno izrečenu pretpostavku da se dalmatinski patriciji - poradi svog društvenog statusa i privremenog obilježja boravka i djelovanja u gradu na lagunama - moraju promatrati kao zaseban i po mnogo čemu specifičan dio našeg prekojadranskog iseljeništa.

Jedna od temeljnih sastavnica svakodnevlja svih stanovnika Mletaka, te tako i dalmatinskih patricija, njihov je vjerski život i odnos prema mletačkim vjerskim ustanovama. O tome svjedoče brojni navodi sadržani u njihovim oporukama, koji se u svojoj suštini i sadržaju nisu bitnije razlikovali od oporuka drugih onodobnih žitelja grada na lagunama. Ipak, budući da patriciji podrijetlom iz dalmatinskih gradskih središta najčešće nisu stalno nastanjena kategorija stanovništva u Mlecima, spomen tamošnjih crkava, samostana, hospitala i duhovnih osoba nije redoviti učestao u svim primjerima.

Na osnovi iščitavanja oporuka saznajemo da dio patricija koji su posljednje godine života provodili u Mlecima najčešće kao mjesta posljednjega počivališta odabiru crkvena groblja u župama i predjelima svoga stanovanja. Pri tome valja napomenuti da se učestalošću navođenja u vrelima nijedna mletačka crkva posebno ne izdvaja. Značajem i ugledom u mletačkoj crkvenoj povijesti vrijedi spomenuti dominikanske crkve Ss. Giovanni e Paulo (S. Zuane Polo) i S. Domenico, franjevačku baziliku S. Francesco della Vigna te poznate crkve S. Moisè i S. Giobbe - mjesta posljednjeg počivališta nekoliko patricija iz dalmatinskih gradova⁴¹. Mjesta pokopa često su crkve u kojima se u spomen na pokojnika i njegove pretke održava (odmah nakon pokopa te tijekom idućih mjeseci ili godina) određen broj misa zadušnica. Dalmatinski oporučitelji pritom katkada imenuju i svećenika koji će preuzeti rečenu obvezu služenja misa te njemu i matičnoj crkvi oporučno ostavljaju dio svoje imovine (najčešće novčani iznos). Tako, primjerice, Klara Matafar oporučno određuje da se poslije njene smrti održe mise u dominikanskoj crkvi Ss. Giovanni e Paulo te fratrima istoga samostana dariva 300 dukata. Određuje, nadalje, da se iz njezinog znatnog novčanog kapitala pohranjenog *ad camera imprestitorum* izdvoji čak 1000 dukata i daruje jednom dominikanskom redovniku koji će u istoj crkvi "u vječnost" slaviti dnevnu misu u spomen na oporučiteljicu i njezine pretke. Na kraju ovoga dijela oporuke Klara spominje i svećenika mletačke crkve S. Giovanni Decolato i ostavlja mu 20 dukata uz uvjet da tijekom jedne godine drži dnevnu misu za spas njezine duše⁴².

Kapelanu i svom ispovjedniku iz crkve S. Maria dei Miracoli ostavlja za služenje misa nevelikih pet dukata Trogiranka Helena Cellio, dok Splicićanin Nikola Papali

---

⁴⁰ Primjerice: Benedikt Crnota spominje i obdaruje krojača Šimuna Franića s Raba, stanovnika Mletaka, s pet dukata za službu koju mu je ovaj iskazao tijekom protekle dvije godine (ASV, NT, b. 75, br. 19, 1590). Ivan Primojević u oporuci nabroja čitav niz dalmatinskih trgovaca i poduzetnika s kojima je tijekom proteklih godina ostvario raznovrsne vidove poslovanja (Ivan Obradić iz Jelse, Katarina Pripčić iz Hvara, Juraj Milić iz Rogoznice, Šimun Matijašević s Brača, Luka Rajković iz Šibenika, braća Simonis iz Hvara i dr.) (ASV, NT, b. 1191, br. 299, 1587).

⁴¹ Primjerice: Clara Matafaris de Iadra: sepelire debeant apud monasterio S. Johannis et Pauli de Venetia (ASV, NT, b. 54, br. 3, 1425); Pompeo Grisogono da Zara: sepulto a S. Domenico (NT, b. 569, br. 147, 1609); Catarina Rosonovich de Curzola: sepeliri volo apud S. Francisci (NT, b. 887, br. 20, 1527); Helena Cellio de Tragurio: corpus meum sepeliantur ad ecclesia S. Maria a Miracolis (NT, b. 1101, br. 76, 1531); Margareta Fasanich de Lesina: voio che il mio corpo sia messo a S. Iob. in campo santo (NT, b. 191, br. 519, 1537).

⁴² ASV, NT, b. 54, br. 3, 1425.

određuje - ne imenujući crkvu u kojoj će se služiti mise - da se u njegov spomen održi čak 1000 misa zadušnica⁴³.

U sklopu oporučnih navoda koji se odnose na pogrebne običaje i posljednji ispraćaj pokojnika sadržane su i odredbe o pratnji koja sudjeluje na pogrebu (svećenici, žakani; nošenje svijeća i voštanica)⁴⁴, habitu u koji će biti položeno tijelo oporučitelja (najčešće habitu redovničkih zajednica Sv. Franje i Sv. Dominika⁴⁵) te o upućivanju jedne ili više bliskih osoba na hodočasničko putovanje u rimska svetišta⁴⁶.

Navodi koji se odnose na darovnice upućene crkvama i samostanima najčešće su u uskoj vezi s mjestom koje je oporučitelj odabrao za svoje posljednje počivalište i u kojem se, u spomen na pokojnika i njegove pretke, održavaju mise zadušnice. Vjerskim ustanovama poglavito se ostavlja određeni novčani iznos, uglavnom uz obvezu služenja misa te u svrhu uređenja ili dogradnje (*pro fabrica*) crkvenih objekata. U primjeru dalmatinskih patricija posebno se bogatstvom sadržaja i vrijednošću legata izdvaja oporučni legat splitskoga plemića Jakova Tartaglie koji je, osim s Mlecima, bio tijekom svojega života povezan i s drugim gradovima u Venetu (Vicenza, Padova). U svojoj oporuci (napisanoj 1669. god. u Vicenzi) Jakov navodi da je još 1663. godine odredio da se u crkvi Gospe od Karmena u Vicenzi nakon njegove smrti održavaju dvije mise tjedno te je za tu svrhu namijenio novčanu svotu od 333 dukata. Kako je, međutim, u međuvremenu došlo do sukoba (*grandissimo mio scandallo*) s priorom i redovnicima rečenog samostana, njegovi nasljednici i izvršitelji oporuke dužni su se pobrinuti da se mise za njegovu dušu održe u nekoj drugoj crkvi kojoj će također pripasti 333 dukata. Spominjući u dodatku oporuke glasovitu franjevačku baziliku Sv. Ante u Padovi, Tartaglia, ovoga puta bez ikakvih spominjanja nesuglasica, incidenata ili drugih sporova s tamošnjim redovnicima, navodi kako se u ovoj crkvi na glavnim oltarima mora odmah nakon njegove smrti održati 1000 misa. Na poslijetku, osim rečenih crkvenih ustanova u Padovi i Vicenzi, Jakov oporučno obdaruje sa po dva dukata četiri najpoznatija mletačka hospitala. Iako njihova imena ne spominje, možemo s velikom vjerojatnošću pretpostaviti kako je riječ o najčešće spominjanim hospitalima u Mlecima: Madonna della Pietà, Hospedale degli Incurabili, S. Lazzaro dei Mendicanti i Ss. Giovanni e Paulo⁴⁷. Spomen i obdarivanje mletačkih hospitala zabilježena je i u oporukama nekih drugih dalmatinskih patricija. Isto tako, u njima se zatječu i navodi o obdarivanju siromašnih i nezbrinutih šticenika pojedinih ubožista⁴⁸.

---

⁴³ ASV, NT, b. 623, br. 9, 1672; NT, b. 1101, br. 76, 1531.

⁴⁴ Primjerice: Suor Margareta Fasanich de Lesina del terzo ordine de S. Francesco de observanta: lasso per detta sepultura ducato uno et chel sia tolto do preti, do zagi et quatro dopieri et tante candelle (ASV, NT, b. 191, br. 519, 1537).

⁴⁵ Želju za pokopom u habitu reda propovjednika izražava Zadraniin Pompej Grisogono (ASV, NT, b. 569, br. 147, 1609), dok je habit picokara franjevačkog trećeg reda naznačen u oporuci Katarine Rosanović iz Korčule (NT, b. 887, br. 20, 1527).

⁴⁶ Primjerice: Clara Matafaris: volo quod mitatur Romam unam bonam fratres ordinis predicatorum S. Iohannis e Pauli cui volo dare ducati 12 (ASV, NT, b. 54, br. 3, 1425); Marinus Sfazanich de Liesina: volo mitti Romam pro indulgentia pro anima mea (NT, b. 508, br. 166, 1493).

⁴⁷ ASV, NT, b. 871, br. 97, 1669.

⁴⁸ Primjerice, hvarska trećoretkinja Margareta Fazanić glavnim nasljednicima svoje cjelokupne imovine imenuje siromahe pri ubožistu Ss. Giovanni e Paulo (ASV, NT, b. 191, br. 519, 1537).

U sklopu razmatranja vjerskog života patricija važno mjesto pripada i njihovim odnosima s tamošnjim duhovnim osobama. Svećenici i redovnici u raznim mletačkim crkvama i samostanima u više se navrata spominju kao izvršitelji njihovih posljednjih odredbi, kao svjedoci prilikom sastavljanja oporuka te kao obdareni dijelom oporučiteljeve imovine. Uglavnom djeluju u župama unutar predjela iseljenikova mjesta stanovanja, a vrijedno je spomenuti da se među njima navodi i nekoliko duhovnih osoba podrijetlom iz hrvatskih krajeva⁴⁹.

U sklopu razmatranja vjerskog života dalmatinskih patricija u Mlecima potrebno je ukratko osvrnuti se i na vidove njihove povezanosti sa središnjom ustanovom okupljanja hrvatskih prekojadranskih iseljenika - Bratovštinom Sv. Jurja i Tripuna (*Scuola dei SS. Giorgio e Trifone, Scuola degli Schiavoni, Scuola Dalmata*)⁵⁰. Osnovana 1451. godine kao mjesto okupljanja doseljenika s mletačkih posjeda na istočnojadranskoj obali, Bratovština je u prošlosti okupljala poglavito doseljenike iz dalmatinskih i bokeljskih gradova, ali je bila otvorena i za doseljenike iz drugih, nemletačkih dijelova Hrvatske. Smještena je u srcu predjela Castello - stoljećima središnje zone okupljanja i prebivanja pretežitog dijela naših iseljenika. Glavninu članstva Bratovštine činili su pripadnici srednjeg i nižeg sloja gradskih pučana, kao i - posebice od XVIII. stoljeća - odvjetci imućnijih kapetanskih obitelji iz bokeljskih gradova. Zanimljivo je primijetiti kako dalmatinski patriciji nisu niti u jednom promatranom razdoblju zabilježeni među izrazitije djelatnijim članstvom Udruge. Njihov spomen nije zabilježen u vodećim upravnim tijelima i službama u Bratovštini (predstojnici, vikari, dekani, sindici), a u njihovim oporukama ne zatičemo spomen o darivanju sjedišta Udruge. Razlozi tome mogu biti višestruki. S jedne strane je riječ o pretežito pučkim obilježjima Bratovštine koja je u svojem članstvu poglavito okupljala iseljene hrvatske pomorce, obrtnike, sitne trgovce i djelatnike u nižim državnim službama. Isto tako, određena primjetna ekskluzivnost patricija, koji su po svome društvenom statusu i imovnim mogućnostima uvelike odudarali od prosječne strukture hrvatske iseljeničke zajednice, nužno je dovela do njihovog smanjenog zanimanja za uključivanje u rad hrvatske udruge koja je za njih predstavljala samo jednu od brojnih "Malih bratovština" (*Scuole piccole*). Njihova lakša uklopljenost u mletačku sredinu, a poglavito učestale veze s tamošnjim istovjetnim društvenim slojevima (domaćim patricijatom) odbijala ih je od aktivnijeg učešća u radu Bratovštine koja je ipak pretežito bila usmjerena na karitativni rad s njihovim siromašnijim sunarodnjacima. Zbog svih navedenih činjenica arhivsko gradivo u sjedištu Bratovštine (godišnji troškovnici udruge: *Libri conti e spese*; izvješća s godišnjih skupština: *Capitolo grande*) bilježi tek nekoliko dalmatinskih patricija koji su tijekom svoga života i djelovanja u gradu na laguna-

---

⁴⁹ Primjerice: svjedok pri sastavljanju oporuke Zadrana Lombardina Detrica je hrvatski svećenik Nikola Radoča, poddakon u mletačkoj crkvi S. Fantino (ASV, NT, b. 1210, br. 677, 1554). Splitski kanonik i arhidakon Jeronim Allegretti izvršitelj je i svjedok pri sastavljanju dodatka oporuci (kodicul) Frausta Vrančića (NT, b. 135, br. 19, 1616).

⁵⁰ Podrobnije o povijesti Bratovštine vidi: Guido Perooco, *Carpaccio nella Scuola di s. Giorgio degli Schiavoni*, Venezia 1964.; Isti, *Guida alla Scuola Dalmata dei Santi Giorgio e Trifone (detta San Giorgio degli Schiavoni)*, Venezia 1984.; Lovorka Čoralić, Bratovština slavenskih doseljenika sv. Jurja i Tripuna u Veneciji. Izvori, historiografija i mogućnosti istraživanja, *Radovi ZHP*, sv. 27/1994, str. 43-57; Ista, Bratovština sv. Jurja i Tripuna u Mlecima u oporukama hrvatskih iseljenika, *Croatia christiana periodica*, god. XVIII, br. 34, Zagreb 1994., str. 79-98.

ma bili uključeni u rad hrvatske udruge (kao aktivni članovi i obnašatelji dužnosti u nekim manje važnim odborima)⁵¹.

Jedan od temeljnih pokazatelja neprekinute povezanosti dalmatinskih patricija u Mlecima s njihovim matičnim krajevima jesu brojni oporučni navodi u kojima se spominju članovi obitelji i rodbine, prijatelji i poznanici, crkvene ustanove i duhovne osobe u rodnom kraju. Gotovo sve oporuke sadrže navode kojima oporučitelj iskazuje pravo na raznovrsne posjede u rodnom gradu te ih - u skladu s ostalim oporučnim odredbama - dariva članovima najuže obitelji, bliskim prijateljima ili tamošnjim vjerskim ustanovama. Niz oporuka dalmatinskih patricija zorno posvjedočuje navedene tvrdnje. Tako, primjerice, kapetan hrvatskoga konjaništva Lombardin Detrico spominje svoju kuću u zadarskoj četvrti Sv. Vida te je ostavlja Petriću, sinu njegovog poznanika i sadašnjega stanara kuće Stjepana⁵². Posjedima (*domus et possessiones*) u Zadru i okolici (*in Iadra et eius districtu*) raspolagala je Klara Matafar. Određuje da se nakon njezine smrti proda cjelokupno njezino imanje, a stečeni novac pohrani *ad camera imprestitorum*⁵³. U primjeru iseljenih rapskih patricija najsadržajniji podaci o posjedima u rodnom kraju zabilježeni su u oporuci doktora prava Benedikta Crnote iz 1590. godine. U oporuci Crnota navodi svoje zemljišne posjede (vinograde) na Rabu te ih ostavlja bratu, svećeniku Jeronimu, koji ondje stalno obitava. Spominjući svoj višegodišnji spor sa šogorom Jeronimom Nimira (suprug Crnotine sestre Margarete), Benedikt određuje izvršiteljima oporuke (Nikola Dominis i Matija Marinelli) da sukob okončaju što prije. Ipak, ne želeći isuviše oštetiti Jeronima Nimira, *accidè lui pover homo non sia totalmente ruinato*, ostavlja mu jednu trećinu dobara koja će nakon okončanja spora pripasti obitelji Crnota⁵⁴. Udio u obiteljskom imanju na Hvaru iskazuje oporučnim navodima i hvarski patricij Marin Fazanić. Spominjući polovicu udjela u vinogradu na lokalitetu *Parchinische*, Marin određuje da nakon njegove smrti vinograd pripadne bratu Jurju⁵⁵. Njegov sin Petar također spominje zemljišne posjede u Hvaru, Starom Gradu i na otoku Visu te ih najvećim dijelom namjenjuje potomcima sestre Lucije⁵⁶. Kuću u zadarskoj četvrti Sv. Dominika, vinograde na otoku Braču te kuće i "poboljšice" (*miglioramenti*) u Omišu imovina su kojom raspolaže viđeni omiški patricij Ivan Primojević. Prema sadržaju oporuke proizlazi da je u svezi posjedovanja većine rečene imovine vodio sporove s tamošnjim građanima te se stoga navedena imovina ne uključuje u dio legata kojima obdaruje članove obitelji i vjerske ustanove⁵⁷.

---

⁵¹ Izriječom se spominju kao članovi: zadarski patriciji conte Francesco Fanfogna (1691-1697) i conte Antonio Fanfogna (1691-1697) te Splitsanin Francesco Cambi (1791). Kao obnašatelji manjih dužnosti u Bratovštini spominju se Rabljanin Alvis Dominis (član Velikog vijeća i pisar u Bratovštini 1639. god.) i Splitsanin Iseppo Cambi (član odbora *XII novi i IV di devozion*) 1788. god. Vidi: Archivio Scuola Dalmata dei Ss. Giorgio e Trifone, Libri conti e spese, podaci uz navedene godine.

⁵² ASV, NT, b. 1210, br. 677, 1554.

⁵³ ASV, NT, b. 54, br. 3, 1425.

⁵⁴ ASV, NT, b. 75, br. 19, 1590.

⁵⁵ ASV, NT, b. 508, br. 166, 1493.

⁵⁶ ASV, NT, b. 1192, br. 533, 1566.

⁵⁷ ASV, NT, b. 1191, br. 299, 1587.

Na poslijetku, u oporuci dubrovačkog patricija Marina Bunića sadržani su navodi o posjedovanju kuće u Dubrovniku (*in contrada S. Nicolo*) i zemljišnog terena na poluotoku Pelješcu (*in contrada de Terstenizza*)⁵⁸.

Opešgom najveće i sadržajem zasigurno najzanimljivije su oporuke u kojima se iskazuje odnos s vjerskim ustanovama i duhovnim osobama u rodnom kraju⁵⁹. Budući da su takve oporuke ujedno i vrijedan prilog poznavanju crkvene prošlosti i umjetničke baštine dalmatinskih gradova, njihov sadržaj vrijedi razmotriti podrobnije. U primjeru zadarskih patricija dvije su oporuke čiji sadržaj odgovara navedenoj problematici. Tako, primjerice, Pompej Grisogono spominje i obdaruje zadarske crkve Madonna della Piazzola i Gospa od Varoši sa po šest lira i deset solida. Pet dukata namjenjuje zadarskim dominikancima, jedan dukat Bratovštini Presvetoga Sakramenta u stolnoj crkvi Sv. Anastazije te na kraju, po dvije lire dariva svakom od zadarskih hospitala⁶⁰. Želju da se njegovo tijelo nakon smrti prenese u Zadar i ondje pokopa u obiteljskoj grobnici u franjevačkoj crkvi izražava oporučno Lombardin Detrico. Franjevcima istog samostana dariva 12 dukata za služenje misa u grobnoj kapeli njihove crkve, a zadarskom lazaretu ostavlja jedan dukat⁶¹.

Dvije splitske oporuke sadrže podatke o odnosu patricija s vjerskim ustanovama u rodnom kraju. U prvom primjeru Nikola Papali određuje da se njegovo tijelo prenese i pokopa u domovini (*sia transportato nella mia patria*), ali, na žalost, ne navodi crkvu u kojoj želi imati posljednje počivalište⁶². Nasuprot tome, mnogo su preciznije odredbe o mjestu pogreba Margarete Inković, supruge splitskog patricija Antonija Alberti. Margareta određuje da se njezino tijelo pokopa u samostanu Sv. Franje u Splitu u grobnici gdje su pokopani njezini preci. Ne spominjući izriječkom pojedine splitske vjerske ustanove, Margareta određuje da se za spas njezine duše izvrše hodočašća u crkve Sv. Marije u Poljicama i Sv. Marije u Dridu kraj Trogira⁶³.

Niz je darovnica koje matičnim crkvama, samostanima i bratovštinama upućuju šibenski patriciji. Najviše darovnica sadržano je u oporuci Katarine Divnić, supruge rapskog patricija Simuna Dominisa. Samostanima Sv. Katarine i Sv. Spasa namjenjuje po 20 dukata, oltaru Presvetog Sakramenta u stolnoj crkvi Sv. Jakova dariva istu svotu (isplaćivanu tijekom dvije godine), a oltaru Sveta Tri Kralja u istoj crkvi ostavlja znatnih 300 dukata za uređenje iste kapele (isplaćeno tijekom osam godina)⁶⁴.

---

⁵⁸ ASV, NT, b. 578, br. 230, 1529.

⁵⁹ Podrobnije o tome vidi moj prilog: Legati hrvatskih iseljenika u Veneciji vjerskim ustanovama u domovini, *Croatia christiana periodica*, god. XVII., br. 31, Zagreb 1993., str. 49-145.

⁶⁰ ASV, NT, b. 569, br. 147, 1609; Čoralić, Legati..., str. 61-63, 65-66.

⁶¹ ASV, NT, b. 1210, br. 677, 1554; Čoralić, Legati, str. 61, 66.

⁶² ASV, NT, b. 623, br. 9, 1672.

⁶³ Corpus meum sepelire in *convento S. Francesco Spalati* in archa mea ubi est pater meus et mater mea et alii mei defunti... Mittere una persona in ecclesia S. Marie de Polize e in S. Marie de Drid (ASV, NT, b. 66, br. 270, 3.4.1487). Vidi: Čoralić, Legati..., str. 76-77, 80.

⁶⁴ Lasso al altar del Sacramento della giesia de S. Iacomo a Sebenico ducati 20 in anni 2 cioè ducati 10 all'anno. Item al monasterio S. Catarina de Sebenico altri ducati 20. Item al monasterio S. Salvador del ditto loco similmente. Item al altar de Tre magi qual è in giesia S. Iacomo siano dati ducati 300 per ornamento della capella, dati in anni 8 (ASV, NT, b. 642, br. 90, 1544). Vidi: Čoralić, Legati..., str. 68-70.

Sadržajem i značajem za šibensku crkvenu povijest zasigurno je posebno važna oporuka glasovitog izumitelja Fausta Vrančića. Živeći potkraj života u Rimu, Vrančić se 1616. godine odlučio vratiti u Dalmaciju, ali je, zaustavivši se u Mlecima, naglo obolio, te je, ne vidjevši više svoj rodni kraj, umro 1617. godine. U Mlecima je 1616. godine napisao kodicil oporuci prethodno napisanoj u Rimu, a u njenom sadržaju, napose kada je riječ o određivanju mjesta i načina pokopa, nalazimo niz podataka iznimno zanimljivih za naše istraživanje⁶⁵. Oporuka je napisana u kući Jeronima Jubeteo, svećenika župne crkve S. Provalo u predjelu Castello, u kojoj se Vrančić zatekao u trenutku svoje bolesti. Na samom početku kodicila Vrančić određuje da se nakon njegove smrti tijelo položi u drveni kovčeg u koji će se također pohraniti po jedan primjerak njegovih objavljenih djela i rukopisa. Zakovan kovčeg izvršitelji oporuke dužni su odvesti u Prvić-Luku te sahraniti u crkvi franjevac trećoredaca Gospe od Milosti. Iznad njegove grobnice klesari će uklesati nadgrobni natpis čiji je sadržaj Faust sam odredio⁶⁶.

Po jedna se oporuka odnosi na obdarivanje crkvenih ustanova u Rabu, Hvaru, Trogiru i Makarskoj. U prvom je primjeru riječ o oporuci rapskog patricija Benedikta Crnote. U dijelu oporuke u kojem se govori o legatima upućenim u nabožne svrhe ističe se oporučiteljeva želja da izvršitelji oporuke svakog Božića tijekom idućih 20 godina izaberu u Rabu jednu mladu neimućnu djevojku te je opskrbe mirazom sredstvima iz njegovih dobara. Govoreći o konkretnim crkvenim ustanovama grada Raba, Benedikt izražava želju da se nakon njegove smrti tijelo prenese u Rab i pokopa u grobnici obitelji Crnota u crkvi Sv. Ivana Evanđeliste, koja je smještena u kapeli Sv. Jerolima⁶⁷. Novčana sredstva za troškove pogreba i obred podmiriti će izvršitelji oporuke iz Benediktovih dobara prema potrebi i vlastitom nahodjenju. U istoj crkvi mora se, nadalje, svakog petka tijekom idućih 20 godina upaliti jedna svijeća u kapeli Sv. Jerolima. Na kraju oporuke Benedikt izražava želju da se svakom od muških i ženskih samostana u gradu Rabu podijeli po jedan baril vina⁶⁸.

Darovatelj hvarskih crkvenih ustanova je tamošnji patricij Marin Fazanić, stanovnik hvarskog mjesta Stari Grad, koji se 1493. godini uputio na hodočašće u glasovito španjolsko svetište Santiago de Compostella, te, naglo oboljevši u Mlecima, odlučio izreći svoju posljednju volju. Prilikom spominjanja crkvenih ustanova na Hvaru Marin daruje samo one koje se nalaze u njegovom mjestu. Župnoj crkvi Sv. Nikole u Starom Gradu dariva pet dukata koji će se isplaćivati tijekom

---

⁶⁵ Oporuka Fausta Vrančića napisana je u Rimu 12.6.1615. godine. Dodatak oporuke, koji je korišten u ovom istraživanju, napisan je u više kopija. Jedan od prijepisa nalazi se i u spisima šibenskih bilježnika (bilježnik Marko Semonić) pod datumom od 6.2.1617. godine. Oba prijepisa kodicila (Semonićev i mletačkog notara Bernardina Lia) poznati su V. Miagostoviću, koji ne objavljuje njihov cjelovit tekst, već samo najzanimljivije dijelove. Vidi: Vincenzo Miagostovich, *Il ritratto di Fausto Veranzio; d'alcune cose intorno alle sue "Machinae Novae" e del suo testamento*, *II Nuovo Cronista di Sebenico*, anno V-VI, Trieste 1897-1898, str. 310-312; Čoralić, *Legati...*, str. 71-73.

⁶⁶ ASV, NT, b. 135, br. 19, str. 20^r-21, 15.1.1616. Vidi: PRILOG 4.

⁶⁷ Grobnicu obitelji Crnota u bazilici Sv. Ivana Evanđeliste dao je sagraditi Kolan Crnota sredinom 15. stoljeća, koji je tom prilikom dao podići dvije kapele. Jednu od kapela dao je ukrasiti poliptihom (danas u crkvi Sv. Marije), dok se nadgrobna ploča i ulomak posvetnog natpisa s potpisom klesara (Andrija Aleš) nalaze u pločniku crkve Sv. Justine. Usp. V. Brusić, *Otok Rab*, Rab 1926., str. 162; Ivan Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. II, Split 1964., str. 138-140; Čoralić, *Legati...*, str. 57-58.

⁶⁸ ASV, NT, b. 75, br. 19, 1590. Vidi: PRILOG 3.

idućih pet godina (svake godine po jedan dukat), a novac će se utrošiti za potrebne radove na crkvi (*pro fabrica ecclesie*). Istu novčanu svotu od pet dukata, ali isplaćivanu tijekom idućih deset godina (pola dukata godišnje) Marin dodjeljuje tamošnjem dominikanskom samostanu i crkvi Sv. Petra Mučenika, ne određujući pritom pobliže svrhu u koju će redovnici utrošiti primljeni novac⁶⁹.

Oporuka makarskog časnika Antuna Paulovića odnosi se na franjevačku crkvu u gradu Omišu. Spominjući kako je još njegov pokojni otac odredio da se u navedenoj crkvi napravi oltarna pala sa prizorom iz života Sv. Josipa, Antun navodi kako ta želja još nije izvršena, te njezino ostvarenje, smatrajući ga i vlastitom željom, prepušta izvršiteljima oporuke. Antun pritom ne određuje, kako je to najčešće uobičajeno, novčana dobra upućena za dovršenje navedene oltarne slike, te možemo pretpostaviti da su ona već ranije određena u oporuci njegovog oca Marka ili u nekim drugim spisima samog Antuna (ugovori s majstorima o gradnji i slično)⁷⁰.

Na posljatku, poseban spomen zaslužuju oporučni navodi splitskoga patricija Jakova Tartaglia. Spominjući crkvene ustanove grada Trogira Tartaglia navodi dominikanski samostan u kojem je pokopana njegova majka Magdalena. Redovnicima rečenog samostana Tartalja ostavlja deset dukata koji će se samostanu isplaćivati svake godine iz prihoda njegovih dobara. Podatak koji je u oporuci za nas posebno zanimljiv je legat upućen katedralnoj crkvi u Trogiru. Jakov navodi kako obitelj Tartaglia u ovoj crkvi ima pravo patronata nad tamošnjim oltarom posvećenom Sv. Heleni. Jakov želi da se za navedenu crkvu prema nacrtu načini jedan oltar posvećen Sv. Heleni za što se iz njegove imovine može utrošiti do 500 dukata. Nacrt i izrada oltara već su otprije povjereni mletačkim klesarskim majstorima. Jakov napose imenuje mletačkog graditelja i klesara Andriju, tada protomajstora prilikom gradnje glasovite mletačke bazilike S. Maria della Salute u kojoj je gradio oltar posvećen Bl. Djevici Mariji. Troškovi gradnje ne smiju premašiti pozamašnu svotu od 500 dukata, a gradnja se mora dovršiti u roku od dvije godine nakon njegove smrti. Jakov želi da se sredstva koja preostanu nakon dovršenja oltara utroše na različite radove i uređenje iste katedrale⁷¹.

---

⁶⁹ Marinus Sfazanich de Lesina condam Vitis habitator in Liesina Veteri nunc me recipiens in civitate Venetia causa in pellegrinazione S. Jacobi de Campostella: Item ecclesie S. Nicolai de Lesina Vetus dimitto ducati quinque pro fabrica ipsius ecclesie videlicet ducatum unum auro omni anno; Item ecclesie S. Petri Martiris de Lesina Veteri ducati quinque cioè ducato mezo in anno (ASV, NT, b. 508, br. 166, 8.4.1493). Vidi: Ćoralić, Legati..., str. 89-90.

⁷⁰ Antonio Paulovich condam Marco collonello soprintendente: Ordino et voglio che imediate fabricata sia la chiesa di S. Maria dei Scalzi in Almisa ha eretto un altare con la palla di S. Iseppo e ci• per eseguire la volontr del defonto mio padre che à voce al suo morire mi ha ordinato e questo prego sia pontualmente eseguito (ASV, NT, b. 1, br. 49, 16.8.1746). Vidi: Ćoralić, Legati..., str. 81-82.

⁷¹ Giacomo Tartaglia nobile di Spalato condam capitano Lodovico: Più tenendo la famiglia Tartaglia ius patronatus dell'altar di S. Ellena in chiesa catedrale in Traù, voglio che sii fatto un desegno nobile e bello ovvero sii fatto di pietre viva con colore di marmo de spesa di ducati 500 et si faci un altare decorado a Laude d'Iddio... Altare di Santa Elena ius patronatus nostro posto nella catedrale di Traù... doverà fatto un decorso disegno accorendosi con li maestri di Venezia con li quali ho praticato detto affare et specialmente con magistro Andrea protto alla Salute li quali a fatto far l'altar di marmo alla Pietà di Vergine nella Chiesa; che non ascenderano a ducati 500 et l'essa sarà nobile et bella et questo dovrà far in termine di due anni prossimi venturi... Più che delli istessi beni materni sudetti sij ogni anno cavuto ducati dieci in perpetuo et dati alli Reverendi Padri di San Domenico di Traù ove sono poste l'ossa della Famiglia nobile Cigolina della quale resto herede da quondam Signora Madalena mia madre... (ASV, NT, b. 871, br. 97, 12.1.1669). Vidi: Ćoralić, Legati..., str. 73-74; Ćoralić, Mletački kapetan...

***

Istraživanje problematike iseljavanja (privremenog ili trajnog), života i djelovanja dalmatinskih patricija u Mlecima nezaobilazna je sastavnica u sklopu hrvatskih prekojadranskih migracija tijekom prošlosti. U istraživanju su korištene bilježeničke oporuke - temeljni i najčešće korišteni izvor za proučavanje hrvatskih iseljavanja u Mletke. Njihova raščlamba zorno pokazuje kako su patriciji iz raznih dalmatinskih gradova činili tijekom prošlih vjekova elitniji, društvenim statusom i gospodarskim mogućnostima poseban dio naše iseljeničke zajednice. U Mlecima najčešće ne borave trajno, već su ondje samo privremeno poradi obiteljskih ili poslovnih razloga. S obzirom na uže matičko podrijetlo, prednjače odvjetci patricijskih obitelji iz Zadra (poglavito iz obitelji Detrico), a brojem primjera još se izdvajaju i obitelji iz Šibenika, Splita, Trogira, Hvara i dr. Iako je najčešće mjesto njihovog prebivanja predjel Castello, velik broj stanuje i u elitnijim župama u središnjem predjelu S. Marco. Iznimno velik novčani kapital, nekretnine i razgranate poslovne veze temeljno su obilježje većine patricija. Odlikuje ih i izrazita povezanost unutar vlastite društvene skupine (bračne veze i poslovanja s patricijima iz raznih dalmatinskih gradova). Njihove veze s pripadnicima hrvatskog iseljeničtva koji su uglavnom pripadali sloju gradskih pučana, nisu učestale niti razgranate, ali se - na osnovi konkretnih primjera - mogu zapaziti određeni vidovi uključenosti u njihovo životno svakodnevlje. Vjerski život i religioznost dalmatinskih patricija u Mlecima nije bitnije (osim po iznimno velikim darovnicama) odudarala od ostalih žitelja grada. Ono što ih čini posebnim je učestalo navođenje i obdarivanje brojnih vjerskih ustanova i duhovnih osoba u domovini. Takvi navodi važan su izvor kako za proučavanje života naših iseljenika u Mlecima, tako i za crkvenu i kulturnu prošlost dalmatinskih gradova.

Na kraju se može zaključiti da su oporuke dalmatinskih patricija u Mlecima jedan od iznimno vrijednih izvora u sklopu proučavanja hrvatskih prekojadranskih iseljavanja te ujedno dragocjeno gradivo za nove spoznaje o Dalmaciji i njenim gradovima tijekom prošlih vjekova.

PRILOG 1: Popis oporuka dalmatinskih patricija u Mlecima⁷²:

- 1) Veronika pok. Pietra Colona, supruga rapskog patricija Hermolaja: ASV, NT, b. 765, br. 255, 1.7.1500.
- 2) Trienna (Trena), kći Danijela, udovica rapskog patricija Kristofora Crnote: ASV, NT, b. 886, br. 353, 30.1.1547.
- 3) Benedikt Crnota pok. Nikole sa Raba, doktor prava: ASV, NT, b. 75, br. 19, 9.11.1590.
- 4) Prudencija pok. Santa iz Pezara, supruga rapskog patricija Nikole Dominisa, sitnoslikara: ASV, NT, b. 11, br. 360, 6.6.1586; b. 359, br. 637, 14.1.1614.
- 5) Nikola Dominis pok. Konstantina sa Raba, sitnoslikar: ASV, NT, b. 1021, br. 530, 13.11.1618.
- 6) Klara pok. Guida Matafara iz Zadra, supruga mletačkog patricija Tome Veniera: ASV, NT, b. 54, br. 3, 2.8.1425.
- 7) Lombardin Detrico (Tetrico) pok. Ivana, kapetan hrvatskih konjaničkih postrojbi: ASV, NT, b. 1210, br. 677, 22.5.1554.
- 8) Ivana pok. Pierina Detrico iz Zadra, udovica Vicenza Mall'herba iz Brescie: ASV, NT, b. 361, br. 403, 28.9.1562.
- 8a) Ivana pok. Pierina Detrico iz Zadra, udovica Francesca Perutti iz Feltrea: ASV, NT, b. 847, br. 443, 28.8.1576.
- 9) Barbara, udovica zadarskog patricija Valerija Detrico: ASV, NT, b. 840, br. 147, 2.3.1577.
- 10) Pompej Grisogon pok. Anzola iz Zadra: ASV, NT, b. 569, br. 147, 6.9.1609.
- 11) Kapetan Valerije Detrico pok. Ivana Krstitelja iz Zadra: ASV, NT, b. 376, br. 853, 13.12.1612.
- 12) Chiara Fanton, supruga zadarskog patricija Santa Posedarskog (Possidaria): ASV, NT, b. 73, br. 10, str. 20'-24, 14.12.1729.
- 13) Katarina Detrico pok. Dominika, udovica Gašpara Gazarovića sa Hvara: ASV, NT, b. 19, br. 298, 30.4.1770.
- 14) Katarina pok. Jurja Divnića (Difnico) iz Šibenika, supruga rapskog patricija Šimuna pok. Kristofora Dominis: ASV, NT, b. 642, br. 90, 28.4.1544.
- 15) Faust Vrančić pok. Mihovila iz Šibenika, biskup Canada u Ugarskoj: ASV, NT, b. 135, br. 19, str. 20'21, 15.1.1616.
- 16) Helena Jerković pok. Nikole, supruga Nikole Šižgorića (Cisgoreo): ASV, NT, b. 19, br. 191, 20.6.1756.
- 17) Helena pok. Ivana Celio iz Trogira, supruga Victora iz Asiza: ASV, NT, b. 1101, br. 76, 1.9.1531.

---

⁷² Uključene su isključivo one oporuke u kojima su dalmatinski patriciji izravni sudionici (oporučitelji ili supruga/suprug oporučitelja).

- 18) Paulina, udovica trogirskog patricija Mihovila Statilića (Statilio): ASV, NT, b. 158, br. 766, 27.8.1576.
- 19) Margareta Inković iz Splita, supruga splitskog patricija Antuna Albertija pok. Andrije: ASV, NT, b. 66, br. 270, 3.4.1487.
- 20) Nikola Papalić (Papali) pok. Dujma iz Splita: ASV, NT, b. 623, br. 9, 13.7.1672.
- 21) Jakov Tartalja (Tartaglia) pok. kapetana Ludovika iz Splita: ASV, NT, b. 871, br. 97, 12.8.1669.
- 22) Ivan Primojević (Primoevo) pok. Frane iz Omiša, doktor prava: ASV, NT, b. 1191, br. 299, 13.8.1587.
- 23) Margareta pok. Luka Compare iz Šibenika, supruga Šimuna Kačića Ivanovog iz Makarske: ASV, NT, b. 641, br. 268, 21.2.1540.
- 24) Antun Paulović pok. Marka iz Makarske, mletački časnik, soprintendant: ASV, NT, b. 1, br. 49, 16.8.1746.
- 25) Marinus Fazanić pok. Vita iz Staroga Grada na Hvaru: ASV, NT, b. 508, br. 166, 8.4.1493.
- 26) Margareta pok. Jurja Fazanića iz Hvara, picokara laičkog trećeg reda Sv. Franje: ASV, NT, b. 191, br. 519, 10.3.1537.
- 27) Teodora Duchagina, udovica hvarskog patricija Ivana Gazarovića: ASV, NT, b. 127, br. 822, 22.10.1526.
- 28) Katarina pok. Jakova Rozanovića iz Korčule: ASV, NT, b. 887, br. 20, 27.1.1527.
- 29) Marin Bunić (Bona) pok. Šimuna iz Dubrovnika: ASV, NT, b. 578, br. 230, 29.1.1529.

PRILOG 2: Oporuka zadarske plemkinje Klare Matafar; Archivio di Stato di Venezia, Notarile testamenti, busta 54, br. 3, 2.8.1425. god.

Ego Clara condam spectabilis dominis Guidonis Matafaris de Iadra et uxor nobilis viri domini Thome Veniero condam domini Nicolai Veniero, sana per Dei gratia sensu, mente et intellectu licet corpore infermitata vocari feci ad me Marcum de Andronicis notarum Venetie ipsumque rogavi ut meum scriberet testamentum pariterque compleret post meum obitum cum clausulis et additionibus necessariis et oportunis sicut mores et ordinamenta Venetiarum.

In quo quidem meo ultimo testamento volo et ordino esse meos fideicommissarios egregios et sapientes viros duos procuratores Sancti Marci ut ipsi post obitum meum sicut qui inferius ordinavero darique infra executores manuteneri debeant.

Primo volo et ordino quod omnia mea bona imobilia videlicet domos et possessiones quos et quas habeo in Iadra et eius districtu et in quibuscumque aliis locis vendantur et omnes denarii precii ponantur ad cameras imprestitorum post obitum meum.

Item dimitto pro mea decima ducatos 200 auri.

Item dimitto Petrinelle filie mee ducatos 3000 imprestita pro suo maridare cum conditione quod dicta imprestita stari debeant ad cameras imprestitorum crescat super capitalie donec maritabitur et si dicta Petrinella decederat ante mariebit volo et ordino quod dictos ducatos imprestitos et prout de eis exeunta medietas sit ser Tomasi viri mei libere et alia medietas dispensantur per meos commissarios ad pias causas pro anima mea et meorum defunctorum.

Item volo et ordino quod post obitum meum celebrantur misse Sancti Gregorii pro anima mea.

Item volo et ordino quod corpus meum sepelire debeat in monasterio Sancti Iohannis et Pauli de Venetiis cuius conventi dimitto ducatos 300 imprestitorum ut fratres dicti loci facere aministrantur missam pro anima mea et meorum patris et matris.

Item volo et ordino quod ponantur ad camera imprestitorum unum imprestitum quod est valoris ducatorum 1000 bonorum ducatorum quos quidem detur uni fratri sacerdoti ordinis Sancti Iohannis et Pauli qui omni die in perpetuum teneatur celebrare unam missam in dicta ecclesia Sancti Iohannis et Pauli pro anima mea et meorum defunctorum.

Item dimitto fratri Philipo de Apulia meo patri spirituali ducatos 20 auri ut teneatur rogari Deum pro anima mea.

Item dimitto domino plebani ecclesie Sancti Iohannis Decolati ducatos 20 auri ut teneatur celebrari seu celebrari facere omni die unam missam post obitum meum usque ad unum annum in dicta ecclesia.

Item dimitto sorori Marie de Spalato moniali Corporis Christi ducatos 20 auri ut teneatur rogat Deum pro anima mea.

Item dimitto domine Clare Veniero relicte domini Francesci Lion ducatos 40 auri rogans ipsam ut filia mea sit sibi etiam comissa.

Item dimitto Rosse mee massari ducatos 16 auri pro anima mea.

Item dimitto Zanette sorori suprascripte Clare ducatos 8 auri pro anima mea.

Item dimitto Bartolomeo servitori meo ducatos 6 auri.

Item dimitto Rade servitori meo ducatos 9 auri.

Item volo et ordino quod mitatur Rome unum bonum fratrem ordinis predicatorum Sancti Iohannis et Pauli pro anima mea cui volo dare ducatos 12 auri.

Item dimitto Marco notario ducatos 8 auri pro suo labore.

Interrogata ab notario de postumis respondit quod nihil volebat ordinare.

Residuum vero omnium meum bonorum mobilium et immobilium presentium et futurorum et omnium caducum et inordinatorum et per non scriptum et omne id quod mihi spectant et spectari posset in futurum per quicumque modum dimitto dicto ser Tome viro meo dilecto cum hoc conditione quod residuum omnium suprascriptorum imprestitorum emptore de dicto et precio meorum possessionum factis omnibus legatis suprascriptis stari debeat francam ad cameram imprestitorum, quorum imprestitorum dictum residuum dans quod Thomas habere debeat prodiu continuo donec vixerit ... ad eius obitum ... quod Thomas possit et valeat dictum imprestitum ordinare et legare sicut ipsi placuerit et facere omnem suum voluntatem.

Et hanc volo esse mea ultima voluntate et meum ultimum testamentum cassans omnia alia testamenta qua et quas facere ordinassem ante presentem testamentum. Preterea etc.

Missier Geronimus condam Salvatoris pictor.

Franciscus condam domini Bortoli ambo de confinio Sancti Iohannis Decolati.

PRILOG 3: Oporuka rapskog patricija, doktora prava Benedikta Crnote; Archivio di Stato di Venezia, Notarile testamenti, busta 75, br. 19, 9.11.1590.

Considerando io Benetto Cernotto figlio del condan ser Nicolo dottor di legge de Arbe al presente esistente in Venezia in casa del habitation delli signori Marchio et fratelli Falieri della contrada di San Angelo, il fragile stato della presente vite et che non havemo cosa alcuna più certa della morte et incerta l'hora di quella. Per tanto ritrovandomi al presente per la Iddio grazia sano della mente et intelletto benche al quanto del corpo indisposto, stando nel letto, ho fatto venir da me Francesco de Boni, nodaro pubblico di Venezia et l'ho pregato che scrive debbi il presente mio testamento et quello occorendo la morte mia publicar, compir et roborar con le solite clausule et le ordini di questa inclita città di Venezia.

Et quando all'altissimo mio Creatore Iddio piacerà chiamarmi a se, le raccomando alla madre sua Gloriosa Vergine Maria et tutta la sua Corte celestial l'anima mea.

Miei commissarii et esecutori di questo mio testamento instituisco et ordino magnifico signor Francesco de Dominis mio carissimo cugnato, magnifico signor Nicolo Bizza mio amicissimo, magnifico signor Cristoforo Spalatin mio carissimo cugino et magnifico signor Mathio Marinellis mio amicissimo, quali prego eseguir quanto si tiene nel presente mio testamento.

In primo se io venisse a mancar qui in Venezia voglio che il mio corpo sia portato in Arbe et sepolto nella chiesa de San Zuane dell'ordine de minori, dove è la capella de miei antenati detta di San Hierolimo et lasso il cargo a detti miei comisarii di far circa l'esequie et funeral quanto a loro parerà.

Item lasso de tutti et cadauni miei beni mobili et immobili, presenti et futuri, caduchi, inordinati et per non scritti et de ogni ragion et ation che al presente mi aspetta et quello avenir me potesse aspettar heredi universali li miei figli mascoli, come femine con questa conditione che le mie carissime amede madre Lucretia et Orselina et Paula mia consorte debino esser donne et madonne, usufrutarie et governatrice de detti miei figlioli et miei beni sopradetti, stando, vivendo et habitando tutti insieme, sicome li prego chiaramente a dover fare che questo è il maggior esento che io possi havere et non volendo dita mia consorte vedoar, ma maritarsi in tal caso habbia la sua dote sola et non altro nella qual dote debbi metter a conto il 100 ducati d'oro che mi fu datto per qual valor et pretio come appar nel contratto mio di nozze; ne possi ditta mia consorte (maridarsi) tuar i figli apresso di se, ma se le parerà di tuor la putta solamente la possi far, et in tal caso debbe lazer essa mia consorte per le spese di essa figliola così de 100 come di restante di ducati 300 all'anno fino che le sarà pervenuta alla età d'anni 12.

Ordeno et voglio che imediamente seguir la morte mia siano satisfati il eccellentissimo magnifico signor Nicolo e Zuane Francesco Coreni fratelli del loro credito che è de ducati 50 per uno salvo che vero che me reporto alli scritti, che le ho fatto de mano mia et questo sia fatto senza figura di giuditio ma con la vendita de tanti delli miei beni, quali siano venduti al publico incanto a chi più offere et del tratto di essi siano satisfati essi eccellentissimi fratelli sicome meglio ad essi signori miei commissarii parerà.

Ordeno et lasso all'eccellentissimo magnifico signor Almaro Ermolais quale è al presente alla mia cura ducati 10 per una volta tanto.

Alla mia carissima madre lasso ogni anno in vita sua quarte 5 de vino.

Lasso alli suoi putini le camise che mi trovo qui in Venezia appresso il detto eccellentissimo Ermolai, quali sino 5 et similmente mie camise che si trovano in Arbe in segno d'amor, pregando mee amede che siano constante estente dargele alle grandezze senza difficulta niuna.

Et perche mi ritrovo una vigna quale è meza mia essa mia che mi aspettar et che è tenuta per mistro Martino Mersich calafato posta appresso la città di Arbe lasso a prete Hierolimo, caro mio fratello acciò che pregi Dio per l'anima mia.

Io ho una lite importante in Arbe con magnifico signor Hierolimo Nimira mio cugnado et Margarita mia sorella. Però voglio et ordino che il dito signor Mathio Marinelli sia insieme con magnifico signor Nicolo de Dominis unitamente e separatamente espedita et datoli fine et renta che sarà, piacendo a Dio la lite, voglio et dispondo che il terzo de questi beni pervenir debba in magnifico signor Hierolimo Nimira sopradetto et suoi descendentis acciò lui pover homo non sia totalmente ruinato et il resto voglio che sia a chi de iure tiene et cosi approbo et ratifico et chi delli miei volesse contravenir questa mia volontà et ultima dispositione voglio che sia privo di tutto quello che di ragione li apartiene.

Et che li detti avvocati non hanno havuto nissuno rimborsamento da questa mia causa, voglio che habbino il suo patrocenio et 25 ducati di più se però guadagnere-no la causa de altri luochi.

Voglio che ogni Nadal sia vestita una putta per anni 20 continui per l'amor di Dio et per remissione delli miei peccati da esser ogni anno electe dalli detti miei commissarii in Arbe quelle che più havera bisogno et al mio carissimo cugnato magnifico signor Francesco sopradetto per l'amor chel porto lasso la mia valize e bereta de veludo rizzo et il resto delle robbe che mi atrovesse de qui siano mandate a casa mia.

Ordeno che se qualche d'uno doverà haver da me alcuna cosa lite et de poco momento giurando che la sia così, li sia creduto ad suo giudizio, et dattoli quanto giurne dover haver.

Ordeno di più che ogni venere de 20 anni continui sia acceso un candeletto nella capella dove le mie osse se potteserano.

Lasso a mistro Simon Franich d'Arbe sartor qui in Venezia ducati 5 da esserli dati in anni doi cioS ducati 2,5 all'anno per la servitù che me ha fatto.

Lasso a Luca mio servitor ducati 2 per una volta tanto e il stramazzo et doi cusini che mi ritrovo qui.

Dichiaro che il signor Sebastian Falier si ritrove haver in salvo toleri 22 che sono miei, qualli voglio che siano mandati a casa mia et ne haverà dato solo et me rimetto alla sua conscientia.

Lasso a Margareta mia nezzetta figlia de mistro Giacomo Bratongia per il suo maridar ogni volta che sarà buona et darle il solaro della casa dove habita esso mistro Giacomo con un pezzo de casal confinente ad essa casa dove ghe se un morer appresso li signori Spalatini.

Racordatomi de nodaro li luoghi pii di questa città et specialmente poveri vergognosi et liberatione di schiavi ho risposo non voler altro ordinare benche deto che lasso a tutti li monasterii de frati e monache in Arbe un barille di vino per loco per una volta tanto, pregandoli a pregar il Signor per l'anima mia. Preterea, etc.

Io Nicolo de Dominis miniator della contrada de San Zulian fiolo del condam magnifico signor Constantin fui testimonio pregado et iurado et feci fede al nodaro del nome, cognome et persona del dito testador.

Io Bernardo Cersulich fiolo del condam Francesco da Arbe fui testimonio pregado et iurado et feci fede al nodaro del nome, cognome et persona del dito testador.

PRILOG 4: Kodiciel oporuci šibenskog patricija i čanadskog biskupa Fausta Vrančića; Archivio di Stato di Venezia, Notarile testamenti, busta 135, br. 19, str. 20'-21, 15.1.1616. (m.v.)⁷³.

In nomine Dei Eterni Amen. Anno ab Incarnatione Domini Nostri Iesu Christi 1616, mense ianuarii, indizione XV, die quintodecimo. Rivoalti, in domo reverendi domini presbiteri Hieronymi Iubeteo capellani curati ecclesie San Proculi.

Ritrovandomi io Fausto Veranzio di Sibenico vescovo segulare in Ongheria di Cenadio quondam ser Michiel nobile di Sibenico, sano per Dio grazia di mente et intelletto, benche giacente indisposto nel letto, et volendo codicillar le cose già da me ordinate, ho fatto chiamar et venir nel luoco sopradetto dove io habito Bernardin Lio nodaro di Venezia et l'ho pregato scriver quanto segue.

Feci già un'anno et mezzo circa il mio testamento a Roma del quale ne furono anche fatte tre coppie autentiche, una è appresso il notaro di quello rogato, una mandì al reverendissimo Capitolo di Sibenico et l'altra è preso mi, questo voglio che habbino il suo intiero valore. Aggiungo hora quello che mi sostiene di fare per compita resolutione di mia volontà, li denari che mi ritrovo al presente presso di mi, che sono 140 cechini d'oro circa voglio che siino spesi nella mia sepultura et altro che ordinero.

Prima voglio che sia fatta una cassa di tavole nella qual sii posto il mio corpo con alcune mie opere stampate: un libro delli Machine nove, un libro delli Nove predicamenti, un libretto delle Vergini da me transliterato, un libro Dittonario cinque lingue, un'altro de l'istoria di Dalmazia et questo voglio sii stampato con la cura et diligenta de miei essecutori, et questa cassa così inchiodata doppo inbalsamento il mio corpo cavateni de quello li interiora et sepeliti in alcun cimiterio di questa chiesa sii rinchiusa in un'altra cassa, che servi per buona coperta contenenti et così siano in barca portadi nell'isola di Pervichio et fatta una fossa in terra presso la porta della giesiola piccola delli padri di quel luoco siino risposti et data a quelli padri la elemosina consueta et che si contestino, ove sii fatto l'epitaffo intagliato infrascritto: FAUSTUS VERANTIUS EPISC. CHANADIENSIS NOVORUMPREDICAMENTORUM ET NOVARUM MACHINARUM AC FRAGMENTORUM HISTORIAE ILLYRICAE AC SARMATIAE COLLECTOR, Anno, etc.

Doi feraruoli chi sono l'uno di ferandino di Milano, l'altro di zambelotto siino mandati a mio fratello Casimiro a Sibenico e dieci ducati siino dati a questo giovane Paolo Malfado che mi serve oltre il suo salario et similmente sii mandato a mio fratello il fornello di lana di ferro, che tengo qui in camera mia insieme con cinquanta pezzi di rame di figure che tengo nella casettina presso di me, et la carta di essi stampata. Il resto de tutte le robbe mie, che sono presso di me lasso al reverendo signor prete Gierolimo Giubetio prego li magnifici reverendi signori piovani di San Basegio, San Antonio et signor piovano Gieronimo capellano qui di San Provolo ad esser essecutori di questa mia ordinatione compartendo il denaro detto nella spesa di funerali et d'altro secondo la intention mia sopradetta. Pregando anco il monsignor reverendo signor prete Gieronimo Alegreti archidiacono di Spalato

---

⁷³ Ista oporuka sadržana je i u busti 136 (broj 161) istog bilježnika.

presenti a questa mia ordinatione, che si compiutaci anche con gli essecutori signori nominati da me nella essecutione mia sopradetta et questo e quanto voglio et ordino a laude di Dio. Siquis igitur etc... Signum etc.

Ego Bernardinus Lio etc.

Ad reverendi signori padri Hyeronimus Alegreti archidiacono Spalatensi et Iacobus Burni int... in ecclesia San Bartolomei.

Lovorka Čoralić

The last wills of Dalmatian patricians in Venice (XV-XVIII centuries)

Summary

Research on the emigration, life and activities of the Dalmatian patricians in Venice is an indispensable component of Croatian migrations across the Adriatic in the past. The wills drawn down by the notaries - which are fundamental and the most often utilized sources for research on Croatian emigration to Venice - were used in this study. Their analysis shows the patricians of various Dalmatian towns during past centuries as elite and, by their social status and economic capacities, distinguished part of our emigration community. In most of cases they were not permanent residents of Venice but only temporary, for family or business matters. Considering their origin they were descendants of patrician families from Zadar in the first place, and then Šibenik, Split, Trogir, Hvar etc. They were distinguished by possessing extremely high capital, property possessions, extended business connections and closeness within their own social community. The legacies of their wills give evidence of close connections with their homeland, stated by countless gifts and donations to their family members, religious institutions and clergymen. The wills of Dalmatian patricians in Venice may be considered as very important sources for researches on Croatian emigration across the Adriatic and precious material for new knowledges of Dalmatia during the past centuries.